

BEJ

مجله اخلاق زیستی

دوره دهم، شماره سی و پنجم، ۱۳۹۹

Journal Homepage: <http://journals.sbm.ac.ir/be>

مقاله پژوهشی

نقش و کارکرد دولت الکترونیک در احقاق حقوق شهروندی

مجتبی ابراهیمی^۱، حسین شریفی طرازکوهی^{۲*}، احد باقرزاده^۳

۱. گروه حقوق، واحد بین الملل کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران.

۲. استاد تمام گروه حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران.

۳. دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حقوق شهروندی در نگرش به جامعه مدنی منزلتی اجتماعی تلقی می‌شود. برای تحقق اهداف حقوق شهروندی علاوه بر اراده عمومی جامعه و همه شهروندان، اراده مقامات و نهادهای رسمی حکومت بر دامنه اقتصاد، فرهنگ و سیاست و اجرای قوانین موجود نیز مورد نیاز است. از این رو یکی از مؤلفه‌های تحقق اهداف حقوق شهروندی، ایجاد دولت الکترونیک است. دولت الکترونیک از مهم‌ترین اهداف و آرمان‌های منتج از فناوری اطلاعات، ارتقای کارایی در سطح ملی، منطقه‌ای و محلی بخش عمومی و تسهیل ارائه خدمات به مردم، و کاهش هزینه‌ها، تلقی می‌شود و می‌تواند زمینه‌های توسعه و رشد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را فراهم سازد. از این رو دولت الکترونیک یکی از اولویت‌های مهم دولت‌های سراسر جهان شناخته شده است.

مواد و روش‌ها: روش مورد استفاده در پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است.

یافته‌ها: برای تحقق اهداف حقوق شهروندی و تسهیل ارائه خدمات به شهروندان تأسیس دولت الکترونیک از اهمیت بالایی برخوردار است. از سوی دیگر برای رسیدن به اهداف حقوق شهروندی همان‌گونه که فرمان‌برداری شهروندان در عمل مهم است، شهروندان نیز باید در حکمرانی سهیم باشند. در چنین حالتی است که حقوق شهروندی پذیرفته و به رسمیت شناخته شده است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوطه به اخلاق در این پژوهش و امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت شده است.

نتیجه‌گیری: دولت الکترونیک از طریق مؤلفه‌هایی مانند آزادی اطلاعات، مشارکت و نظارت در تحقق حقوق شهروندی و اجرای شاخص‌های حکمرانی مطلوب اثرگذار است و این قابلیت را دارد که نحوه عملکرد دولت را در داخل و کیفیت ارائه خدمات به شهروندان را بهبود بخشد. دولت الکترونیک از مزایای بسیاری در احقاق حقوق شهروندی برخوردار است که برخی از آن‌ها به برنامه‌ریزی منظم نیاز دارند. بنابراین. انجام تحقیقات گسترده و دقیق در خصوص موانع پیش روی دولت الکترونیک در احقاق حقوق شهروندی مهم است.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۵/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۳/۰۱

واژگان کلیدی:

پاسخگویی

دولت الکترونیک

حقوق شهروندی

شفافیت

نظارت

* نویسنده مسؤول: حسین شریفی طرازکوهی

آدرس پستی: ایران، تهران، دانشگاه امام

حسین (ع)، دانشکده علوم سیاسی و روابط

بین‌الملل، گروه حقوق.

تلفن: ۰۹۱۲۱۷۹۳۲۱

نمابر:

پست الکترونیک:

hsharifit@yahoo.com

۱. مقدمه

شهروند به عنوان عضو یک جامعه سیاسی فردی دارای حقوق و وظایفی است که توجه به این حقوق در هر جامعه‌ای قوام، مشروعیت و استمرار نظام سیاسی حاکم را فراهم خواهد آورد. این حقوق ابعادی مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قضایی دارد که کمیت و کیفیت بهره‌مندی از آن در هر جامعه از شاخصه‌های توسعه و از مؤلفه‌های حکمرانی خوب است. شناسایی حقوق شهروندان در متن قانون اساسی و سایر قوانین داخلی ایران، گامی اساسی در پیشرفت و توسعه اجتماعی محسوب می‌شود. ورود به عصر دیجیتال و گسترش ابزارهای الکترونیکی موجب تغییر درخواست‌ها و نیازهای مردم و جوامع شده است و دولت نیز باید به منظور افزایش رضایت‌مندی شهروندان و در نتیجه افزایش اعتماد آن‌ها به دولت، خدمات عمومی را بازمینی و خدمات جدید را با رویکرد نوآورانه و منطبق با اقتضائات دوران جدید با استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات ارائه کند (۱). با توجه به فقدان الگوی مدرن در زمینه خدمات شهروندی دولت الکترونیک و عدم تدوین مدل‌های ملی بر اساس استفاده از مطالعات و تجربیات داخلی، مسأله مورد نظر در پژوهش حاضر عبارت است از این‌که سازمان‌های دولتی چگونه می‌توانند به مجموعه‌ای از خدمات دولت الکترونیک در حوزه شهروندی دست یابند و نسبت به ارائه آن اقدام نمایند؟ دنیای دیجیتال یک دنیای واقعی است و تنها نمادها در آن تغییر یافته‌اند. زبان و گفتار روزمره توسط این تکنولوژی آنچنان دگرگون شده است که بی‌اراده خود را در دنیای دیگری تصور کرده‌ایم، اما باید گفت امروزه تنها دید ما نسبت به نمادها تغییر کرده و اینترنت دنیایی کاملاً حقیقی است و ما باید خود را با این دگرگونی تطبیق دهیم نه آنکه با نادیده‌انگاشتن، فرصت‌ها را به تهدید تبدیل کنیم؛ اما آنچه ما در پی آن هستیم این نکته است که نمادهای جدید مطروحه در جهان امروز (تکنولوژی ارتباطات) چگونه می‌تواند در تقسیم قدرت میان نهاد دولت و

شهروندان مؤثر باشد؟ امروزه شهروندان از یکسو با گسترش روند نزدیک‌سازی دولت و ملت و تغییر حکومت به مدیریت و تقویت دموکراسی به عنوان عرف فرهنگی بین‌المللی و از سوی دیگر الکترونیکی‌شدن امور و رشد فناوری اطلاعات با جوامع اطلاعاتی رو به رو شده‌اند که همه این عناصر را در یک مفهوم گرد هم آورده است (۲). در اهمیت تحقیق باید گفت که حق شهروندان در دسترسی به اطلاعات در اختیار نهادهای دولتی از مهم‌ترین حقوق شهروندی است که تضمین‌کننده مشارکت آنان در زندگی اجتماعی و نیز یکی از پایه‌های مردم‌سالاری در جوامع است. همچنین حق نظارت بر دستگاه‌های اجرایی را بسیار کارآمدتر می‌کند و شمول آن را گسترش می‌دهد، اما نفس تصویب قانون و به رسمیت‌شناختن این حق برای شهروندان جمهوری اسلامی ایران و تأکید بر تکلیف دولت در ارائه اطلاعات کافی نیست و لازم است که ابزارهای کارا برای تحقق آن در نظر گرفته شود که در غیر این صورت در مرحله شناسایی حق باقی خواهد ماند. بی‌شک دستیابی به دولت الکترونیک و تحقق شاخص‌های آن مهم‌ترین ابزار برای تضمین این حق است. در این مقوله مشخص کردن و یکپارچه سازی فرایندهای حکومتی، مشارکت عمومی در فرایندهای اطلاعاتی و توسعه اصل لزوم محوریت شهروندان در فعالیت‌های حکومت به شفافیت کامل نظم حکومت و امکان نظارت بیشتر برکنش‌های حکومتی منجر می‌شود که برای تحقق دولت الکترونیک علاوه بر امکانات فنی نیازمند زیر ساخت‌های حقوقی نیز هست (۳). اهمیت توجه به این مسأله از آنجا دوچندان می‌شود که با بررسی خدمات دولت الکترونیک جاری در کشور می‌توان به این جمع‌بندی دست یافت که نبود مکانیسم جامع برای طراحی خدمات مبتنی بر نیازهای بومی در بسیاری از موارد سبب گردیده تا صرفاً خدمات الکترونیکی مشابه با تجارب سایر کشورها و بدون توجه به ملاحظات و اولویت‌های بومی تدوین شود و در اختیار مردم قرار گیرد. در این پژوهش مسأله اساسی، بررسی کارکرد

هستند که با تأثیرپذیری از شرایط محیطی به مرور زمان تکامل یافته‌اند.

موسوی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) در مقاله‌ای با عنوان «بازنمایی رابطه بین نگرش به دولت و شهروندی اجتماعی فعال» به بررسی کیفیت نگرش به دولت و سازمان‌های دولتی در میان شهروندان و نقش آن در گزارش به شهروندی اجتماعی پرداخته‌اند. در این مقاله بیان شده است که تصور داشتن منافع متضاد با دولت، شفافیت ناقص، نمادسازی و تعمیم تصورات قالبی و نارضایتی و عیب‌جویی محفلی مؤلفه‌هایی هستند که مضمون اصلی بیگانگی از دولت را ایجاد می‌کنند. این بیگانگی در ارتباط تنگاتنگی با اعتماد شکننده به سازمان‌های اجرایی، احساس عدم امنیت اقتصادی و بی‌قدرتی اجتماعی آموخته‌شده قرار داشته و در این فضای نگرشی، انواع راهبردهای کنش از جمله تماشاگری منفعلانه، تقابل فعالانه و مشارکت‌جویی غیر رسمی رخ می‌نماید.

رودساز و همکاران (۱۳۹۶ ش.) پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی نوآوری خدمات شهروندی دولت الکترونیک در ایران» انجام داده‌اند. این پژوهش کیفی به دنبال کشف الگوی نوآوری در خدمات شهروندی دولت الکترونیک در ایران با بهره‌گیری از رویکرد استراوس و کوربین در نظریه داده بنیاد است. در این راستا با توجه به فقدان الگوی مدون در زمینه نوآوری در خدمات شهروندی دولت الکترونیک مبتنی بر مطالعات و تجربیات داخلی، به منظور پاسخگویی به مسأله تحقیق، ۱۵ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته تخصصی با خبرگان علمی و اجرایی صورت گرفته است. تحلیل داده‌ها در فرایند کدگذاری باز، منجر به ظهور ۱۴۵ مفهوم انتزاعی در قالب ۱۹ مقوله اصلی شد. سپس این مقولات در فرایند کدگذاری محوری به یکدیگر مرتبط شدند. در نهایت، ۵ قضیه در نتیجه کدگذاری انتخابی به دست آمد. تحلیل داده‌ها بر اساس نظریه داده بنیاد، مبین آن است که انتظارات برآورده نشده و جدید شهروندان و امکانات فناورانه به منزله شرایط علی از طریق راهبردهای

و نقش دولت الکترونیک در تحقق حقوق شهروندی و حکمرانی مطلوب است. در واقع سؤال اصلی این است که دولت الکترونیک چگونه می‌تواند موجب تحقق حقوق شهروندی و حکمرانی مطلوب گردد و ابزارهای مدیریت الکترونیک چگونه شفافیت و پاسخگویی را در مقایسه با معیارهای سنتی و مرسوم، اندازه‌گیری و موجب حکمرانی خوب می‌گردد؟ به منظور پاسخ به این سؤال در این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی ابتدا به بیان مفاهیم و مبانی نظری تحقیق، یعنی دولت الکترونیک و حقوق شهروندی و سپس به بررسی تحقق حقوق شهروندی و حکمرانی خوب از طریق دولت الکترونیک خواهیم پرداخت.

۱-۱. پیشینه تحقیق: محمد شهری، استیو درو (Mohammed Alshehri, Steve Drew) (۲۰۱۰ م.) در مقاله‌ای با عنوان «اجرای دولت الکترونیک: مزایا و چالش‌ها» به بررسی مزیت‌ها و چالش‌های دولت الکترونیک در جامعه می‌پردازند. در این مقاله بیان شده است که بیشتر جوامع از سیستم دولت الکترونیک به عنوان وسیله برای کاهش هزینه‌ها، بهبود خدمات، صرفه‌جویی در وقت و افزایش کارایی دولتی استفاده می‌کنند.

علی م. الخوری (Ali M. Al-Khoury) (۲۰۱۱ م.) در مقاله‌ای با عنوان «رویکرد مبتکرانه جهت تغییر دولت الکترونیک» به بررسی چارچوب‌های ابتکاری در حمایت از دولت الکترونیک پرداخته است. در این مقاله بیان شده است با این‌که کشورها سرمایه‌گذاری وسیعی در زمینه دولت الکترونیک در سراسر جهان انجام داده‌اند، اما این طرح هنوز نتوانسته است به طور کامل انتظارات و نتایج مطلوب جامعه را برآورده سازد.

هادی ویشکی‌نژاد (۱۳۹۸ ش.) در مقاله خود با عنوان «رابطه دولت الکترونیک و حقوق شهروندی» به بحث رابطه دولت الکترونیک و شاخص‌های ممتاز حقوق شهروندی پرداخته است. در این مقاله بیان شده است که نهادها و قواعد حقوقی برخاسته از مصالح و عادات و رسوم و خصوصیات فرهنگی

همین مسأله در اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مورد تأکید قرار گرفته است. بنابراین حاکمیت باید شرایطی را به وجود آورد که همه شهروندان از همه ظرفیت‌های موجود در راستای تحقق اهداف حقوق شهروندی استفاده کنند. تأسیس دولت الکترونیک و افزایش مهارت‌های یادگیری دیجیتال در صحنه دیجیتال موجب آمادگی مردم و استفاده حداکثری از امکانات در رویه تحقیق اهداف حقوق شهروندی می‌شود.

۱-۳. محدودیت تحقیق: همواره پژوهشگران در تحقیقات خود با محدودیت‌هایی مواجه هستند. از عمده‌ترین ارکان تحقیق و پژوهش دسترسی به اطلاعات است. در این زمینه مشکلاتی وجود دارد که موجب شده است در این پژوهش نیز خدمات تحقیقاتی از قبیل دسترسی به کتب، مجلات، پایان‌نامه و مقالات و بانک‌های اطلاعاتی و... به راحتی ممکن نباشد. آنچه مسلم است کنترل و یا حذف این عوامل غیر ممکن است، اما پژوهشگر سعی می‌کند این عوامل را حتی‌الامکان پیش‌بینی و شناسایی کند و تمام احتیاط‌های لازم را به منظور کاهش آن‌ها به کار برد.

۱-۴. مفاهیم و مبانی نظری: پیش از بحث و بررسی راجع به توصیفات، سؤالات، چالش‌ها در هر زمینه‌ای مقتضی است برای روشن شدن موضوع بحث راجع به مفاهیم و تعاریف هر یک از عناوین مشمول این موارد توضیحاتی ارائه شود.

۱-۴-۱. دولت الکترونیک: امروزه مفهوم شهروندی، جامعه و دولت را در کنار یکدیگر قرار داده است و در تلاش است تا بتواند با رویکردهای جدید، دولتی دموکراتیک، که شهروندان حاکمیت و کنترل امور را در دست داشته باشند، را به عنوان جامعه‌ای ایده‌آل مطرح سازد. از سوی دیگر با توجه به رشد تکنولوژی‌های ارتباطی و گستردگی بی‌نظیر آن، ایجاد جامعه اطلاعات محور به جای جوامع قدرت محور، و نفوذ گسترده دموکراسی به عنوان عرف بین‌المللی، تغییرات عمیقی را علاوه بر ظاهر و عملکرد دولت‌ها، در نوع و ماهیت آن‌ها نیز ایجاد

کنش و کنش متقابل نیازسنجی خدمت، طراحی خدمت، اجرای خدمت و بازتکرار مستمر فرایند نوآوری در خدمت، موجب تبدیل فرصت نوآوری به پیامدهای سه‌گانه خدمات شهروندی نوآورانه، تجربه خدمت و بهره‌وری خدمات دولتی می‌شوند.

مرادی و همکاران (۱۳۹۰ ش.) پژوهشی با عنوان «بررسی مؤلفه‌های حقوق شهروندی در شهر الکترونیک» انجام داده‌اند. شهروندی، از مهم‌ترین ایده‌های اجتماعی است که به منظور کمک به شناخت بهتر جامعه، روابط درونی آن و هدایت کنش‌ها و رفتارها به وجود آمده است. شهروندی رویکردی است که به انواع حقوق انسانی در جامعه اشاره می‌کند، تعامل بین فرد و جامعه را جهت می‌دهد و به یک تعهدی دوجانبه و مشارکت آگاهانه فرد در فعل و انفعالات جامعه و احقاق و احترام به حقوق فردی توسط دولت اشاره دارد. با توجه به پیشرفت قارچ‌گونه تکنولوژی‌های مدرن در عصر فناوری و ایجاد شهرهای الکترونیک، مبنای حقوق شهروندی نیز تغییر کرده است.

پژوهش‌های ذکر شده به نوعی مسأله دولت الکترونیک، مؤلفه‌های حقوق شهروندی، چالش‌های دولت الکترونیک و... را مورد توجه قرار داده و یا مطالعه موردی در زمینه خاصی داشته‌اند. از نظر بررسی دولت الکترونیک و بحث حقوق شهروندی نوعی اشتراک میان پژوهش حاضر و پژوهش‌های مذکور دیده می‌شود، اما تفاوت از جایی شروع می‌شود که نقش دولت الکترونیک در احقاق حقوق شهروندی به عنوان موضوعی جدید است که پژوهش‌های فوق به آن نپرداخته‌اند و از این جهت پژوهش حاضر، جدید و ممتاز است.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق: اهمیت و ضرورت تحقیق از آنجا آشکار می‌شود که حقوق شهروندی یکی از مفاهیم نوظهور است، بدان معنا که لازم است همه شهروندان از حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و قضایی برخوردار باشند و در تمام شؤون جامعه و حکومت مشارکت کنند.

کرده است. دولت‌های مدرن که بر اساس تغییر اندیشه‌های حاکمیت گذشته و رویکرد دولت حداقلی مورد نظر اندیشمندان حقوق بشری شکل گرفته‌اند، با ظهور تکنولوژی‌های ارتباطی سرعتی بیشتر گرفته و بی‌تردید امروزه مهم‌ترین عامل تغییر شیوه‌های حکمرانی، جامعه اطلاعاتی ناشی از تحول فناوری است. برخی از مهم‌ترین تأثیرات سیاسی این فناوری‌ها عبارت است از: تضعیف دولت‌های سنتی، اشاعه اطلاعات سیاسی و درگیر سازی مدنی با مشارکت سیاسی افراد و گروه‌ها (۴). به اعتقاد کاستلز، تنوع شیوه‌های ارتباطی و به هم پیوستن همه رسانه‌ها در یک متن گسترده دیجیتالی یا چندرسانه‌ای، امکان‌ناپذیری کنترل امواج ماهواره‌ها و ارتباطات کامپیوتری، باعث شده که تمامی جبهه‌های سنتی نظارت دفاعی در جهت مسدود کردن مرزهای سیاسی و فرهنگی محور گردد (۴). به اعتقاد وی، جهانی شدن رسانه‌ها و ارتباطات الکترونیک، به مثابه ملیت زدایی و دولت‌زدایی (۴) از اطلاعات است و این روندها، جدایی‌ناپذیرند و بر اقتدار سیاسی دولت‌های ملی، می‌توانند آسیب وارد سازند. شاخص‌های دولت الکترونیک و مشارکت الکترونیکی پوشش گسترده‌ای از سرمایه‌گذاری در زیرساخت آن را فراهم می‌کنند. اگرچه دولت الکترونیک و حکمرانی الکترونیک به جای یکدیگر توسط برخی محققان به کار گرفته شده‌اند، اما بین این دو اصطلاح تفاوت وجود دارد. حاکمیت الکترونیک موضوع وسیع‌تری است که با تمام طیف شبکه‌های مرتبط با حکمرانی فناوری اطلاعات و ارتباطات سروکار دارد، در حالی که دولت الکترونیک یک رشته باریک‌تر مرتبط با توسعه خدمات آنلاین دولت به شهروندان و کسب و کارهاست، مانند مالیات الکترونیکی، حمل و نقل الکترونیک، تدارکات الکترونیکی و مشارکت الکترونیک (۵).

۱-۴-۲. حقوق شهروندی: اصطلاح حقوق شهروندی آن‌گونه که در عرف سیاسی و اجتماعی ایران به کار می‌رود، به سختی با مفهوم حقوق شهروندی در نظام‌های غربی قابل مقایسه و

تطابق است. در این نظام‌ها اصطلاح مذکور ناظر به حقوق مشارکت مردم یک جامعه در امور جامعه‌ای است که در آن زندگی می‌کنند. حال آنکه در ایران به دلایل چندی همچون، ایجاد تزلزل در این مفهوم دموکراتیک و کاهش ارزش آن در میان افکار عمومی و سوءاستفاده‌های سیاسی مقطعی و امثال آن‌ها، در معنای بسیار عام و مبهمی استفاده می‌شود. شهروند معادل کلمه «Citizen» در انگلیسی و «Citoyent» در فرانسه است و به معنای تبعه یک کشور به کار می‌رود و گاه به تک‌تک افرادی که در یک جامعه یا کشور زندگی می‌کنند گفته می‌شود (۶). امروزه شهروندی جزء اصول، مؤلفه‌ها و پیش‌شرط‌های دموکراسی در نظر گرفته شده است. به عقیده کیث فالکس (Keith Falex) موقعیت شهروند بر یک حس عضویت‌داشتن در یک جامعه گسترده دلالت دارد. این موقعیت کمکی را که یک فرد خاص به آن جامعه می‌کند، می‌پذیرد، در حالی که به او استقلال فردی‌اش را نیز ارزانی می‌دارد. بنابراین ویژگی کلیدی معرف شهروند، وجود یک اخلاق مشارکت است (۷). مشارکتی که اجباراً به افراد تحمیل نمی‌شود و جنبه صوری و غیر واقعی نیز ندارد. در واقع شهروندی یک موقعیت منفعلانه نیست، بلکه بسیار فعالانه نیز هست که به کمک مجموعه حقوق، وظایف و تعهداتش، راهی را برای توزیع و اداره عادلانه منابع از طریق تقسیم منافع و مشارکت فعال و حضور مداوم در عرصه‌های گوناگون جامعه می‌گشاید (۸). در مورد این اصطلاح نظریات گوناگونی مطرح شده است: برخی مانند جک باربالت (Jack Barbalt) جامعه‌شناس استرالیایی، ایده شهروندی را به اندازه تاریخ یکجانشینی جامعه انسانی دارای قدمت می‌داند و آن را جزء حقوق بنیادین انسانی می‌داند و بر جهان‌شمولی آن تأکید می‌کند. دیگر نویسندگان همچون ترنر، برایان اس و انجین فهری ایسین به توجه صرف صاحب‌نظران به تعریف حقوق شهروندی بر اساس حقوق انسانی انتقاد کرده و آن را ناکافی می‌دانند. از این دسته افرادی چون جانوسکی معتقد است،

- تقویت بینش زندگی جمعی و احترام به نیازهای جمعی در مقابل فردگرایی،
- بسترسازی تعاملات هدفمند اجتماعی به منظور تثبیت حاکمیت (۱۱).

۲. ملاحظات اخلاقی

در طول پژوهش حاضر، ملاحظات اخلاقی در زمینه جمع‌آوری داده‌ها و حفظ اطلاعات و حریم شخصی افراد و نیز شرط صداقت و رعایت امانت در نوشتار در نظر گرفته شده است.

۳. مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است که بر نقش و کارکرد دولت الکترونیک اشاره دارد. بر این اساس اطلاعات مورد نیاز بر مبنای شیوه کتابخانه‌ای جمع‌آوری گردید و سپس مورد بررسی و کاوش قرار گرفت.

۴. یافته‌ها

نقش و کارکرد دولت الکترونیک در تحقق حقوق شهروندی را از زاویه تأثیر حکمرانی مطلوب و همچنین مشارکت شهروندان می‌توان مورد امعان نظر قرار داد.

۴-۱. تحقق حقوق شهروندی و حکمرانی مطلوب از

طریق دولت الکترونیک: دولت الکترونیک می‌تواند از طریق مؤلفه‌های مختلف در تحقق حقوق شهروندی و ایجاد حکمرانی خوب اثرگذار باشد، اما ارزیابی مسیر حرکت کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، به سمت یکپارچه‌سازی، نوآوری، مسئولیت‌پذیری، شفافیت و توسعه پایدار چیست؟ در پاسخ به این سؤال: کشورها به دنبال نوآوری و رقابت برای دستیابی به رشد و پایداری اقتصاد هستند. با وجود این، هم‌روایی و هم‌مدارک آماری وجود دارد که نشان می‌دهد ایجاد دولت الکترونیک بر شفافیت، پاسخگویی و کارایی تأثیر مثبتی دارد. نمونه‌ای از سرمایه‌گذاری‌ها توسط

قدرت احزاب سیاسی، گروه‌های ذی‌نفع، جنبش‌های اجتماعی و... بسیار مهم و حتی تعیین‌کننده است و در نتیجه جهان‌شمولی آن را نیز زیر سؤال می‌برد (۹). اما از مهم‌ترین نظریه‌های مطرح‌شده در زمینه شهروندی، می‌توان به نظریه تی.اچ. مارشال و نظریه ترنر و ریدن اشاره داشت. مارشال، دارنده معروف‌ترین نظریه شهروندی، سه عنصر مدنی، سیاسی و اجتماعی را به یکدیگر مربوط دانسته و سه دسته حقوق شهروندی را از یکدیگر متمایز می‌سازد که با گذشت زمان توسعه یافته‌اند: حقوق و در مقابل تعهدات سازمانی (مثل حق رأی‌دادن)، حقوق آزادی مدنی (که توسط سازمان قضایی تضمین می‌شود) و حقوق مشارکت و تأمین عدالت اجتماعی؛ هدف از این شهروندی، چگونگی توزیع منابع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی توسط دولت - ملت‌ها، میان شهروندان است که در نتیجه آن، به مشارکت حداکثری آن‌ها در اجتماع دست یابند (۱۰).

۵-۱. اصول و اهداف بنیادین حقوق شهروندی: اصول و

اهداف بنیادی حقوق شهروندی در جامعه به شرح ذیل است:

- بسط و گسترش توانایی‌های شهروندان.
- تقویت حس تعلق اجتماعی.
- تقویت حس اعتماد به نظام مدیریت شهری.
- ایجاد عدالت در برخورداری از فرصت‌ها و امکانات.
- ساماندهی و یکپارچه‌سازی امور شهروندان.
- شناسایی و سنجش شاخص‌های مرتبط با شهروندی.
- بهبود و ارتقای شاخص‌های مثبت شهروندی.
- توسعه و تعمیم دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های مثبت و سازنده شهروندان.
- تقویت ساختار شهروندی از طریق استقرار نظام حقوق، تکالیف بین شهروندان و مدیران شهری.
- مشارکت‌جویی و افزایش میزان اثرگذاری شهروندان در بهبود امور شهر.

گوناگون از یکسو و نقش اساسی اطلاعات در تحولات دموکراتیک جوامع از سوی دیگر، باعث ترویج این اندیشه شد که تکنولوژی ارتباطات می‌تواند به گسترش سطح دسترسی به اطلاعات در جامعه منجر شود و دولت را بیش از پیش به مردم نزدیک‌تر کند و دولتی دموکراتیک‌تر بنیان نهد (۱۴).

۴-۱-۲. حق ارتباط بی‌نام‌ونشان: یکی از فرصت‌های پیش روی بشر در دولت دیجیتال آن است که می‌تواند در گمنامی به ترویج عقاید خود بپردازد. به منظور تأمین آزادی بیان و همچنین برای حمایت افراد در مقابل مراقبت‌های مربوط به اطلاعات مستقیم اینترنتی، دولت‌ها باید به خواست استفاده‌کنندگان اینترنت برای عدم افشای هویت آنان، احترام بگذارند، زیرا هنگامی که کاربران، عقاید خود را بر روی اینترنت بیان می‌کنند، اغلب به دلایل خاص، تمایل ندارند که هویتشان فاش شود. بنابراین مجبور کردن آنان به این امر، می‌تواند به محدود ساختن آزادی بیان آن‌ها منتهی گردد. بی‌نامی در شبکه به آنانی که می‌خواهند به ژورنالیست‌ها اطلاعات محرمانه بدهند و نویسندگانی که خواستار نگارش و چاپ مطالب خود با نام مستعار هستند، خدمت بسیار می‌کند و این اختیار را به صاحب و خالق اثر می‌دهد که همواره افشای هویت و حریمش در اختیار خودش باشد. همچنین برای آنکه کاربران از هر نوع مراقبت اطلاعات مستقیم اینترنتی مصون بمانند، باید دولت‌ها اجازه دهند که افراد برای حمایت از خود بتوانند ابزارها یا نرم افزارهایی به منظور نامشخص گذاشتن هویت، تهیه کنند. اینترنت به عنوان یکی از شبکه‌های رایانه‌ای فرصت‌های جدید و چشم‌گیری برای تضمین آزادی بیان ایجاد کرده است و نوعی ارتباط را فراهم ساخته که قادر به دورزدن دروازه‌بانان رسانه‌ها و مقاومت در برابر کنترل‌های دولتی بر آزادی بیان است. همانطور که ناچمن (Nachmn) می‌گوید شبکه‌های رایانه‌ای امکان ایجاد شبکه‌های اجتماعی را در خارج از مجاری رسمی دولتی فراهم می‌سازند (۱۵).

دولت‌ها در راه حل‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات که به سرعت در سراسر جهان رشد کرده‌اند، نشان‌دهنده این مهم است، مانند توسعه شهرهای هوشمند. سازمان ملل (۲۰۱۶ م.) به شهرهای هوشمند به عنوان مدیریت محیط‌های شهری از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره می‌کند که سیستم‌ها را به یک روش جامع و کلی‌نگر مقید می‌کند. شهرهای هوشمند «بلوک‌های سازنده» توسعه پایدار محسوب می‌شوند که دولت‌ها را به هم متصل می‌کنند و انتظار می‌رود تأثیر مثبت اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی داشته باشند. زندگی هوشمند، تحرک هوشمند، اقتصاد هوشمند و محیط هوشمند ترویج مشارکت ذی‌نفعان از تمام دیدگاه‌ها به عنوان سنگ بنای حکمرانی اجتماعی با پلتفرم تکنولوژی است (۱۲).

۴-۱-۱. آزادی اطلاعات در دولت مدرن: آزادی اطلاعات یک حق اساسی بشر و معیار همه آزادی‌هایی است که ملل متحد توجه خود را مصروف آن‌ها می‌کند (۱۳). امروزه این امر رسماً پذیرفته شده است که توسعه همه‌جانبه اطلاعات باید بر مبنای حقوق بشر استوار باشد و باید به اصول مندرج در منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر احترام گذاشت. گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد نیز در مورد ارتقای حق آزادی بیان و عقیده در گزارش خود به سازمان ملل متحد با صراحت خاطر نشان کرد که اینترنت ذاتاً پدیدۀ و ابزاری دموکراتیک است و باید آنچه را که با انواع فناوری ارتباطات بیان می‌شود، با همان حمایتی تضمین شود که سایر اشکال بیان مورد حمایت جامعه بین‌المللی قرار گرفته است. برخی معتقدند که تا قبل از آمدن اینترنت، دموکراسی به معنای واقعی وجود نداشته است. بنای تکنولوژی ارتباطی بر اساسی‌ترین حق بشری، یعنی آزادی داشتن عقیده و بیان است تا بتوان با استفاده بدون مانع و کامل از تمامی وسایل ممکن، به کسب اطلاعات و اخبار روی آورد و این حقی است که در کلیه متون بنیادین حقوق بشر آمده است. تأثیرات بی‌بدیل تکنولوژی اطلاعات در نهاد قدرت و سیاست جوامع

بیش از پیش افزایش می‌یابد. بر پایه این مباحث آنچه به مفهوم شهروندی تحقق می‌بخشد، برخورداری افراد جامعه از حقوق مدنی سیاسی و اجتماعی و فرهنگی است. گستره حقوق فرهنگی نیز حق تجربه کردن، حق مشارکت، حق آگاهی و حق اطلاعات را شامل می‌شود. از منظر رابطه میان مردم و قدرت سیاسی، توجه به مفهوم آزادی اطلاعات و حق دسترسی اهمیت ویژه‌ای دارد. میان قدرت و اطلاعات، ارتباطی مستقیم و مستحکم وجود دارد. لازمه تحقق یک حکومت باز، کاستن از دامنه قدرت دولت در برابر شهروندان است. در عین حال، اعمال قدرت از سوی مردم و کاستن از خودرأیی حکومت تنها در شرایطی میسر است که مردم از آنچه حکومت بدان مشغول است، آگاه باشند. از همین رو حق دسترسی به اطلاعات، هم سازوکاری لازم برای اعمال قدرت آگاهانه شهروندان در جهت تحقق حقوق خود و هم تضمینی برای درستکاری حکومت، رفتار مبتنی بر قانون و اعمال مشروع قدرت عمومی از سوی آن است (۱۶).

در دولت الکترونیک به دلیل آزادبودن اطلاعات شهروندان می‌توانند حقوق خود را پیگیری کنند. حق برخورداری از اطلاعات می‌تواند در به اجرا درآمدن بسیاری از دیگر حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نیز مؤثر باشد. به اعتقاد برخی صاحب‌نظران فضای سرد کنونی میان دولت‌ها و شهروندان و روحیه یأس در میان شهروندان و پرهیز آنان از مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی به میزان قابل توجهی ناشی از فقدان اطلاعات درباره کنش‌های واقعی دولت‌هاست. نبود شفافیت در رفتارهای دولت و اصرار آن بر پنهان‌کاری، این احساس را در شهروندان به وجود می‌آورد که جدی گرفته نمی‌شوند، نقشی در سرنوشت خود ندارند و از مشارکت دموکراتیک در فرایندهای سیاسی محروم مانده‌اند.

۴-۱-۴. تغییر در نقش سنتی دولت: در جهان سنتی، مردم به علت محدودیت‌های فیزیکی و جغرافیایی فقط با درجه محدودی از ارتباطات مواجه‌اند، در حالی که در اینترنت

همان‌گونه که اشاره شد، یکی از مزایای بسیار انقلاب دیجیتالی، پتانسیل آن برای تحکیم دموکراسی، افزایش پاسخگویی دولت نسبت به نیازهای شهروندان و افزایش کارایی ارتباطات درون جامعه است. در واقع گسترش امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری به همراه تغییر در کمیت و کیفیت ارتباطات اقتصادی جامعه باعث شده است تا مکانیزه‌هایی نوین برای انجام امور روزمره افراد و مؤسسات ابداع شود. دولت الکترونیکی، یعنی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای تحول در ساختار عملکردی دولت از طریق افزایش پاسخگویی، دسترسی و بهره‌وری آن. در این راستا، مهم‌ترین فعالیت متعارف در امر دولت الکترونیکی، استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی برای رساندن اطلاعات، آزادی گردش و تولید اطلاعات در جامعه و دسترسی آسان و بی‌دغدغه شهروندان، تاجران و دیگر نهادهای دولتی به این اطلاعات است. این سیستم‌ها شهروندان را قادر می‌سازد تا به صورت تمام‌وقت به اطلاعات مورد نیاز دسترسی داشته باشند. در میان بنیان‌های دموکراسی، آزادی اطلاعات و مؤلفه اصلی آن «حق دسترسی به اطلاعات»، در معنای توانایی شهروندان در دسترسی به اطلاعاتی که در اختیار حکومت است، در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای را به خود جلب کرده است، چندان که از آزادی اطلاعات و حق دسترسی به عنوان اکسیژن دموکراسی تعبیر می‌شود، لیکن خصلت اینترنت تنها آزادی بیشتر برای دسترسی به اطلاعات نیست، بلکه اینترنت اطلاعات متنوع، متکثر و متفاوتی را در اختیار کاربران قرار می‌دهد. به این ترتیب، شهروندان می‌توانند با دیدگاه‌ها و چشم‌اندازهای گوناگون آشنا شوند.

۴-۱-۳. دستیابی به اطلاعات: همچنانکه می‌دانیم یکی از موضوعات اصلی در گفتمان دموکراسی مشارکتی، تحقق مفهوم شهروندی است. با در نظر گرفتن آنکه برخورداری از حق مطلع شدن، خود موجب تحقق حقوق مهم دیگری، از جمله حقوق شهروندی می‌شود، اهمیت و ضرورت توجه به آن

دسترسی به اطلاعات در مورد دولت را چنین برمی‌شمارند: افزایش کارآمدی: اگر امکانات فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات مدرن کردن شیوه‌های اجرایی که از آن به عنوان «دولت الکترونیک» تعبیر می‌شود، با تصویب و اجرای درست قوانین آزادی اطلاعات همراه شود، به میزان چشم‌گیری بر کارآمدی نظام اداری کشورها افزوده خواهد شد. این آمیزه، راهی آسان و ارزان برای شفاف‌سازی حکومت است. در عین حال سبب کاهش هزینه‌های اجرایی نیز می‌شود. برای مثال، دسترسی شرکت‌ها به اطلاعات واقعی مناقصه‌ها، فضا را رقابتی‌تر می‌کند و از هزینه‌ها می‌کاهد.

۲-۴. مشارکت در دولت الکترونیک: مفهوم مشارکت یا

مشارکت سیاسی زمانی به موضوعی جدی بدل شد که مفهوم ارتباط میان دولت و جامعه، مسأله روز جامعه بشری گردید و تمام داستان عصر روشنگری برای تأکید بر این ارتباط است. این دوران، دوران برآمدن معنایی جدید از دولت (دولت مدرن) و فرد (فرد خودآگاه) بود. معنا و اصطلاح مشارکت، گویای اهمیت نحوه روابط بین این دو پدیدار سیاسی جدید است. به این ترتیب روشن است که مشارکت سیاسی جدا از دوران نسبتاً کوتاه دموکراسی آنتی نیز اصطلاحی جدید و متعلق به دوران جدید یا مدرن سیاست است.

اینترنت به عنوان منشأ تحول قدرت و تشکیل دولت مدرن در ابزارهای مشارکت سیاسی نیز تحولی عظیم ایجاد کرده است. در واقع در دنیای دیجیتال پیش روی جهانیان، عنصر مشارکت برای تحقق دموکراسی، در دسترسی و همکاری شهروندان، احزاب و دولت‌مردان نهفته است و ابزاری که بتوانند دسترسی بهتری ایجاد کنند، مشارکت بیشتری نیز به وجود می‌آورند و ما در این قسمت از بحث، این ابزارها را بررسی قرار خواهیم کرد:

۲-۴-۱. دسترسی به حاکمان سیاسی: بی‌تردید بهترین راه و دستاورد شناخته‌شده در جهت کنترل حاکمان و انتقال قدرت به شهروندان، دموکراسی است که در قرن حاضر با ظهور

می‌توانند صرف نظر از مرزهای ملی، سطح وسیعی از اطلاعات را ابراز کنند و یا از آن مطلع شوند. این امر در برخی از کشورها به سانسور مستقیم، به شکل ممنوع‌گرداندن اطلاعات یا مسدودسازی دسترسی به آن‌ها و اقدام‌های به اصطلاح حمایتی و در برخی دیگر از کشورها، اغلب به درجه‌بندی و فیلترگذاری منجر شده است. فرصت دیگری در دولت الکترونیک این است که حق برخورداری از اطلاعات چگونگی کارکرد ارکان حکومتی را نیز بهبود می‌بخشد. این‌که تصمیمات در نهایت به واسطه حق برخورداری از اطلاعات جنبه عمومی خواهد یافت، احتمال این‌که بر دلایل عینی و قابل توجیه استوار باشد، بیشتر است.

در دوران جدید روابط پیچیده دولت و بخش‌های اقتصادی و فرهنگی در یک جامعه دموکراتیک به سبب وجود تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی دستخوش تغییر شده‌اند و دولت نسبت به بسیاری از بخش‌های جامعه سلب مسئولیت کرده است و چنین روندی کاهش بیشتر مسئولیت را برای دولت در پیش دارد.

در حال حاضر در درون سازمان‌ها، اطلاعات، منبع ارزشمندی محسوب می‌شوند، منبعی که در صورت استفاده و اداره صحیح می‌تواند خلاقیت ایجاد کند، باعث تسریع رشد محصولات شود، سطح سودآوری را افزایش دهد و استانداردهای دائمی کیفیت را تضمین نماید و حتی سطح نسبی رقابت را بالا ببرد. تکنولوژی IT تسهیل و برآورده‌شدن خواسته‌های بخش اداری از لحاظ ارتباط میان‌سازمانی و ارتباط آن‌ها با یک مرکز و سلسله مراتب سطوح بروکراسی را موجب می‌شود. پیشرفت فناوریانه به سازمان‌ها قدرت می‌دهد که اطلاعات را به هرگونه‌ای بدون محدودیت زمان، فاصله یا حجم، پردازش، ذخیره، بازیافت و تبادل نمایند. می‌توان گفت شاهراه‌های ارتباطی و اطلاعاتی فرصتی است برای بازگرداندن قدرت به مردم که از آن به عنوان دموکراسی دیجیتالی یاد می‌کنند. توماس هارت و کارولین وزل، فواید تصویب قانون آزادی اطلاعات و حق

سازمان‌ها می‌توانند با تسهیل ارتباطات هوشمند و ترویج گفتگو در دادن اطلاعات برای عموم شهروندان، از استعدادها و ظرفیت‌های همه افراد درگیر به بهترین صورت ممکن بهره‌گیرند. در کل سازمان‌ها باید در بافت کلی اهداف اجتماعی خود از اینترنت برای ایجاد امکان تولید اطلاعات توسط افراد و گروه‌ها، نه تحمیل این مباحث به آنان، بهره‌گیرند.

۴-۲-۲. دسترسی به دیگر شهروندان: دولت الکترونیک امری فراتر از تکنولوژی اطلاعات است. یک دولت الکترونیک موفق نتیجه همکاری‌های مشترک سیاست‌مداران، کارکنان دولت و افراد جامعه است. در حکمرانی الکترونیک عامل مهم، تغییر در چگونگی ارتباط شهروندان با دولت و شهروندان با یکدیگر است.

دولت الکترونیک می‌تواند گفتمان عمومی میان مردم و مسؤولین را تقویت کند و هم مسؤولان و هم شهروندان منفرد می‌توانند وارد گفتگو درباره روش‌ها و اهداف سیاسی و اجتماعی شوند و موانعی را که موجب جدایی فرد از دولت می‌شود، از میان بردارند. حضور در این فضا بیش از حضور در دنیای فیزیکی جنبه خصوصی دارد، یعنی فرد در عین حضور در عرصه عمومی، در حوزه خصوصی (خانه) خود نیز باقی می‌ماند و از طرف دیگر این حوزه به مراتب بیش از گذشته خصلت عمومی بودن دارد. بدین معنا که گفتار و عمل فرد دامنه و بردی بسیار فراتر از فضای فیزیکی دارد، زیرا برای مخاطبانی گسترده در سطح ملی و حتی فراملی قابل دریافت است (۲۱).

۴-۲-۳. دسترسی به رسانه‌های مشارکتی: امروزه رسانه‌های سنتی در دام سرمایه‌داران گرفتار شده‌اند و از کارکرد اصلی خودشان به عنوان رسانه‌ای در خدمت جامعه مدنی بازمانده‌اند. اینترنت از ویژگی مشارکتی بودن، عمومی بودن و بازبودن برخوردار است. ایده حوزه عمومی، در این تصور ریشه دارد که ارتباطات، شهروندان را قادر می‌سازد تا در فرایندهای سیاسی، مشارکت کنند. حوزه عمومی مناسب برای جامعه سیاسی

تکنولوژی ارتباطات و گام‌نهادن در عصر مشارکت همگانی که از پایه‌های بنیادین و انکارناپذیر دموکراسی است، بسیاری از اندیشمندان با توجه به این رویداد بزرگ همواره در پی دستیابی به راهی بوده‌اند تا بتوانند دموکراسی را تقویت کنند و حتی برخی اندیشه برقراری نظام دموکراسی مستقیم را در سر می‌پروراندند و حتی گاه دموکراسی مستقیم را نه یکی از انواع دموکراسی، بلکه جوهر دموکراسی خوانده‌اند که انواع دیگر انحرافی از آن به شمار می‌روند (۱۷). شاید بتوان سیاست را در تمام جاهایی که مشارکت عمومی وجود دارد یافت و نمونه بارز آن را در دنیای کنونی دموکراسی دانست. در دو دهه اخیر، دموکراسی شکل استاندارد حکومت در سراسر جهان شده است. در طول این مدت حداقل سی و دو رژیم مقتدر از انتخاب و انتصاب مجدد به دور مانده‌اند (۱۸).

به طور خلاصه، رشد فناوری ارتباطی، تغییر انتظارات شهروندان و بنگاه‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری بنگاه‌های اقتصادی در بخش فناوری اطلاعات از جمله مهم‌ترین عواملی است که ضرورت برپایی دولت الکترونیک را تشکیل می‌دهد. دوتوکویل موتور محرک دموکراسی در آمریکا را در زندگی انجمنی آن جستجو می‌کند و به قول تامس پین مردم از بودن با یکدیگر لذت می‌برند (۱۹). وجود این زندگی انجمنی و گروهی همچنان در نزد نظریه‌پردازان به مثابه آرمانی نوستالژیک وجود داشت و اینک با حضور دنیای رسانه‌ای مانند اینترنت برخی از نویسندگان مانند متی هل، ژولیت ماسو و کریستوفر ویری امکان زنده‌شدن این زندگی انجمنی و گروهی را پیش‌بینی کرده‌اند (۲۰).

باید به این نکته توجه داشت که در خارج از سازمان‌ها، افراد بسیار دیگری وجود دارند که می‌توانند از پس مسائل پیش رو که لاینحل باقی مانده است، برآیند. استفاده از اینترنت و دولت الکترونیکی باز، این گستره تعهد و جنبش‌گرایی را توسعه داده و برای سازمان‌ها، افراد و گروه‌ها گزینه‌هایی را ارائه کرده است که پیش از این برای آنان میسر نبود.

صرفاً به نیابت از شهروندان آن جامعه مجری اعمال حاکمیت ملی قرار می‌گیرد و هیچ‌گونه اصلاتی ندارد (۲۲).

گرچه اهمیت نظارت در نزد متفکران جامعه آشکار است، اما چالش‌هایی نیز دارد که سبب شده در میان شهروندان نهادینه نگردد. نخست آنکه در فرهنگ اغلب مردم نسبت به کنترل نگرش منفی وجود دارد. نقد کردن، پرسشگری و نظارت بر امور جامعه و رفتار اجتماعی دیگران اموری است که باید از دوران کودکی آموزش داده شود، اما در کشورهای غیر دموکراتیک بیشتر سیاست شنیدن رواج دارد تا پرسشگری. ترویج فرهنگ خودکنترلی، نقادی و پرسشگری می‌تواند این نقص را تا حدودی جبران کند و امروزه در دنیای الکترونیک به این دلیل که برای به دست آوردن هرگونه اطلاعات باید از یک محیط مجازی سؤال شود، خود می‌تواند روحیه پرسشگری را در جامعه رواج دهد. مشغله زیاد از دیگر مواردی است که افراد را از نظارت بازمی‌دارد و از دیگر چالش‌ها در این زمینه ناامیدی از پاسخ‌گیری است، زیرا در دولت‌های سنتی، دولت‌مردان پرسشگری را حق مردم نمی‌دانستند و از پاسخگویی طفره می‌رفتند و این سنت دیرینه هنوز هم به جای مانده است (۲۳).

یکی از عواملی که سطح مشارکت سیاسی شهروندان را کاهش می‌دهد، فاصله‌گرفتن حکومت‌ها از شهروندان است. دولت‌ها، که بر اساس الگوی مدرن باید نماینده اراده شهروندان باشند، در برابر آن‌ها پاسخگو نیستند. در این حالت افزایش مشارکت سیاسی، نیازمند ارتباط و پیوندی قوی و تعامل مستقیم میان دولت و جامعه مدنی و بین حاکمان و مردم است.

عصر جدید به سمتی پیش می‌رود که هم جامعه مدنی و هم دولت‌ها، بازتر و مردمی‌تر می‌شوند. دولت‌ها، ناگزیرند فضای بازتری ایجاد کنند و بخشی از مدارک، اسناد و گفتگوهای بین مسؤولان حکومتی را در اختیار مردم بگذارند و در برابر مردم پاسخگو مسؤول باشند و به تدریج به سمت شفاف‌سازی بیشتر در عرصه پویای سیاسی و اجتماعی و اقتصادی پیش روند.

دموکراتیک هم به کیفیت گفتمان و هم به کمیت مشارکت بستگی دارد.

یکی از مواردی که ممکن است بر میزان مشارکت در اجتماع تأثیر داشته باشد، تنوع نوع ارتباطات است. بی‌تردید هر فرد با توجه به روحیات خاص خود و با اعتقادات شخصی به گونه‌ای از مشارکت علاقه دارد و جامعه نوین اطلاعاتی این خصوصیت را دارد که با تنوع‌بخشیدن به مشارکت‌ها حداکثر مشارکت را جذب نماید، اما آنچه تحولی بسیار گسترده در جامعه به وجود آورده آن است که در عصر دیجیتال، رسانه‌های جمعی جای خود را به رسانه‌های شخصی و مشارکتی می‌دهند که کلاً به ایجاد تغییراتی عمیق در رسانه و جامعه منجر خواهد شد.

در پایان این بحث باید به این نکته اشاره داشت که معیار اساسی در دولت الکترونیک میزان استفاده از رایانه، ارسال پست الکترونیک و یا داشتن وبسایت نیست، بلکه فرایند مشارکت در این میان عنصر اصلی است. ایجاد وبسایت به عنوان یکی از شاخص‌های دولت الکترونیک، تنها به مفهوم راه‌اندازی یکسری وبسایت و قراردادن اطلاعات روی نت نیست، بلکه عمده‌ترین بُعد آن مشارکت الکترونیک مردم از طریق شبکه و کاهش تصدی‌گری است.

۴-۲-۴. نظارت بر دولت: بنیان یک دموکراسی را در درون دولت الکترونیک می‌توان شکل داد، اما در صورتی می‌توان شهروندان را به داشتن یک جامعه دموکراتیک مبتنی بر اصول شهروندی مطمئن ساخت که ضمانت اجرایی مردمی و قوی داشته باشد. ضمانت‌نامه‌ای که از درون شهروندان ایجاد شود و آن نظارتی همگانی و چندضلعی است.

اهمیت نظارت از آن جهت است که به خوبی نمایانگر اصل جعلیت حکومت می‌باشد و بدان معناست که حکومت، در معنای اعم، شناسایی شخصیت حقوقی و اعتباری نظام مشخص سیاسی در قالب یک قرارداد و معاهده ملی است و تأسیس تجریدی و انتزاعی اشخاص و مقامات حقوقی مستقل از هویت شخصی و حقیقی عوامل اداره‌کننده آن است که

خداشده‌دار می‌شود و زندگی بسیاری از مردم به شدت تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

با ایجاد دولت الکترونیک و در نتیجه آزادسازی اطلاعات و شفاف‌سازی، سازوکارهای اداری و فرایندهای ناکارآمد دولتی آشکار می‌شود و آنان بیش از پیش ناچار به تجدید ساختار خواهند شد که آثار متعددی را بر جامعه تحمیل می‌کند:

- انسجام اجتماعی: تصویر انعطاف‌ناپذیر، غیر قابل نفوذ و هولناک نظام اداری - سیاسی از میان می‌رود. این امر بر ارتباط شهروندان و حکومت تأثیر مثبت دارد.

- تحول فرهنگی: از رهگذر قوانین، آزادی اطلاعات و حق دسترسی بر میزان ارتباط‌های مردم و حکومت افزوده می‌شود. بدین ترتیب حکومت‌ها درمی‌یابند که کدام یک از فعالیت‌هایشان بیشتر مورد توجه جامعه است و از این طریق می‌توانند به سطح بالاتری از جهت‌گیری به سوی شهروندان نائل شوند. این تعامل مبتنی بر آزادی در بلندمدت، می‌تواند به تحولی فرهنگی در ساختار اداری بینجامد (۲۵).

در مجموع می‌توان تأثیرات آزادی اطلاعات را بر ارتقای حقوق مدنی شهروندان چنین جمع‌بندی کرد: برخورداری از این حق ارتباط شهروندان را با حکومت بهینه می‌کند، بر امکانات شهروندان برای دستیابی به آگاهی اجتماعی و لاجرم فرصت انتخاب آن‌ها می‌افزاید، بنیان مستحکم‌تری را برای مشارکت عموم در موضوعات و فرایندهای سیاسی فراهم می‌کند و دست آخر افزایش مشارکت عموم در فرایندهای اجتماعی حکومت را کارآمدتر و فساد را کنترل می‌کند.

برای مؤثر بودن مشارکت و شفاف بودن فضا نیاز به داشتن آگاهی و اطلاعات خواهد بود تا مردم آگاهانه در فرایند تصمیم‌گیری مشارکت کنند و دموکراسی چیزی جز مشارکت آگاهانه و مؤثر مردم در تعیین سرنوشت خود نیست. از طرف دیگر آزادی بیان در ارتباط تنگاتنگ با موضوع آزادی چرخه اطلاعات و شفافیت است. بدون آزادی دریافت اطلاعات از منابع مناسب، مردم ابزاری برای شکل‌دهی و ابراز عقاید خود

در کشورهای صنعتی و دموکراتیک، رسانه‌های نوین، وسیله مناسبی برای برقراری ارتباطات بین حکومت‌ها و شهروندان شده‌اند. برخی از پلتفرم‌های دولت الکترونیک که در کشورهای توسعه‌یافته مورد استفاده قرار می‌گیرد، عبارتند از: سیستم‌های اطلاعاتی که از طریق استانداردهای ملی حمایت می‌شوند تا رأی‌گیری الکترونیکی را تسهیل کنند، وجود یک درگاه پورتال امن برای دسترسی به اطلاعات دولتی و خدمات الکترونیکی، امکان ایجاد یک پلتفرم مجازی که دروازه‌ای است برای تمامی اطلاعات مربوطه در مرکز اطلاعات، امکان ایجاد یک درگاه تجمیع اطلاعات مربوط به مدیریت نهاد خانواده برای به دست آوردن امکانات، رفاه و سلامت، توسعه شغلی و بازنشستگی و تحصیلات رسمی. برخی از این پلتفرم‌ها شامل بخشی از مشارکت الکترونیک است که هدف آن مشارکت فعال شهروندان در توسعه سیاستگذاری و فرایند تصمیم‌گیری از طریق استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و رسیدن برای ایده شهروند فعال و تشویق مشارکت در تمام فعالیت‌های مشاوره‌ای دولتی است. زیرساخت‌های مشارکت در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته در دسترس افراد جامعه قرار دارند. استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات از طریق دولت الکترونیک می‌تواند تضمین کند که حکمرانی خوب، شامل یک زیرساخت برای احقاق حقوق شهروندی باشد (۲۴).

در این بند نخست شفافیت و پاسخگویی را بیان خواهیم کرد و سپس دو نمونه برجسته از نظارت در دولت مدرن (افکار عمومی و روابط عمومی) مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

شفافیت: در جامعه‌ای شفاف، روابط اجتماعی بر اساس پیش‌فرض‌هایی استوار است و افراد جامعه بر اساس این پیش‌فرض‌ها می‌توانند انتظار داشته باشند که در روابط خود چه چیزی ارائه می‌کنند و در مقابل، چه چیز دریافت خواهند کرد، لذا جامعه بر اساس پیش‌فرض‌های مبتنی بر اعتماد عمل می‌کند و اعتماد در یک فضای شفاف می‌تواند به بهترین وجه شکل گیرد. در صورت فقدان شفافیت، اعتماد به طور جدی

وجود آمد که تجلی اراده مردم و خواست آنهاست و در تمام جهان به ویژه در کشورهای مردم‌سالار در شکل دادن به حوادث و رخدادهای سیاسی و اقتصادی، اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند و آن نیرو، افکار عمومی است که به توزیع و گسترش افکار مردم بر روی موضوعات عمومی اشاره می‌کند. مطالعه این پدیده در واقع به اواسط قرن بیستم برمی‌گردد، زیرا مجموعه شرایطی فراهم شد که این کار را هم ضروری و هم امکان‌پذیر ساخت. افکار عمومی به عنوان یک پدیده تازه، ناگهان ظاهر نشده، بلکه برعکس در گذشته هم این پدیده برای متفکرین و سیاستمداران مطرح بوده و آنها به طور ضمنی یا صریح به آن اشاره کرده‌اند. افکار عمومی نوعی نظارت همگانی و نظارت از پایین به بالا محسوب می‌شود (۲۶). افکار عمومی ضمیر باطنی یک ملت و غالباً یک نیروی سیاسی است، نیرویی که در هیچ قانون اساسی پیش‌بینی نشده و امروزه در اغلب کشورها قدرتی واقعی است و اهمیت آن به رشد سیاسی مردم بستگی دارد که دولت‌ها ناگزیرند به آن توجه کنند. بنابراین افکار عمومی مرکز تجلی و اراده و محور است و به همین دلیل دولت‌ها با جلب مقبولیت و مشروعیتی که به دست می‌آورند بقا و دوام خود را تضمین می‌کنند و اینجاست که تبلیغات و ارتباطات کانون مسائل و عاملی مؤثر در ایجاد حرکت شکل‌گیری افکار عمومی می‌شوند. نظریه‌پردازان کلاسیک نقش افکار عمومی را حداقل به عنوان یک رکن دموکراسی فراموش کرده‌اند، در حالی که باید ادعا کرد که افکار عمومی، رکن اول یک جامعه مدنی است. دولت‌ها با وضع مقررات، وسایل ارتباط جمعی از طریق برجسته‌سازی، جمعیت‌های سیاسی و مذهبی و رهبران فکری از راه گفتگو، عمده‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده افکار عمومی محسوب می‌شوند. اینترنت، نگرش ما را به دموکراسی، افکار عمومی و جامعه مدنی تغییر داده است. در جامعه اطلاعاتی که مبتنی بر شهرهای اطلاعاتی است، تصمیم‌گیران واقعی، تولیدکنندگان اطلاعات‌اند. امروزه با شکل‌گیری سیستم‌های

نخواهند داشت. در نتیجه آزادی اطلاعات و آزادی بیان مترادف با شناسایی و احترام به فرد از سوی جامعه است. دیوان اروپایی حقوق بشر، به روشنی بر این امر صحنه گذاشته و در رأی ۷ دسامبر ۱۹۷۶ خود اعلام نموده که آزادی بیان یکی از ضروریات جامعه دموکراتیک را تشکیل می‌دهد و لازمه آن امکان دریافت اطلاعات و چرخه آزاد اطلاعات است که در راستای اهداف پلورالیسم، تسامح و روح شفافیت است که بدون آنها جامعه دموکراتیک وجود خارجی ندارد. بدون تردید، ظهور تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات، شرایط تحقق حقوق یادشده را سهل‌تر می‌کند. تحت تأثیر این تکنولوژی‌ها، فاصله میان دولت‌ها و مردم کاهش می‌یابد و نه تنها دولت‌ها دیگر نمی‌توانند مانند گذشته اطلاعات را از مردم پنهان سازند، بلکه موظف‌اند تا هرچه بیشتر شفاف عمل کنند.

پاسخگویی: از دیگر عناصر مهم در نظارت، پاسخگویی است و از آنجا که نظام سیاسی متعلق به شهروندان است، مقامات باید در مقابل شهروندان پاسخگو باشند. در میان انواع پاسخگویی در این پژوهش بر پاسخگویی شهروندی تأکید می‌کنیم. در این نوع پاسخگویی مدیران دولتی و وزرا باید دلایل خود را به طور شفاف درباره سیاست‌ها، تصمیمات و اقداماتی که به نحوی با حقوق و منافع شهروندان به عنوان صاحبان حق مرتبط‌اند، بیان کنند که اینترنت و دولت الکترونیک به خوبی می‌تواند این وظیفه را انجام دهد. نظام پاسخگویی روش‌های گوناگونی دارد: پاسخگویی رو به بالا که در نظام سلسله‌مراتبی رخ می‌دهد؛ پاسخگویی رو به پایین که پرسشگری مردم را شامل می‌شود و پاسخگویی افقی که بین سازمان‌ها و افراد برابر از نظر اقتدار رخ می‌دهد. به بیان دیگر در این حالت به جای نظام خطی و سلسله‌مراتبی نظارت، نظام نظارت چندضلعی شکل می‌گیرد.

افکار عمومی: در عصر کنونی همراه با توسعه روزافزون رسانه‌های همگانی و باسواد شدن عامه مردم نیروی جدیدی به

مدیریتی و اطلاع‌رسانی الکترونیک شکل‌گیری افکار عمومی نیز راحت‌تر شده و نظارت را نیز اثربخش‌تر کرده است.

روابط عمومی: برخلاف افکار عمومی که از جامعه نشأت می‌گیرد و ناظر بر عملکرد مدیران جامعه است، روابط عمومی قسمتی از بدنه جامعه در درون ساختار سیاسی جامعه است که رابطه‌ای دوسویه میان شهروندان و دولت ایجاد می‌کند. از سویی دولت‌مردان را از خواست شهروندان آگاه ساخته تا تصمیمات مبتنی بر خواست اکثریت را اعمال کنند و از سوی دیگر شهروندان را از اطلاعات موجود در سازمان بهره‌مند ساخته و با ایجاد شفافیت در سازمان، پاسخگویی و در نتیجه کارآمدی سازمان را بهبود می‌بخشد.

اعتقاد به این‌که عصر الکترونیک امروزه عصر مخاطب چند دهه است، دیگر پایان یافته و پس از عصر مصرف‌کننده، اکنون دوران ارتباط‌گیر، به صورتی هم‌وزن ارتباط‌گر، فرا رسیده است؛ آن ارتباط‌گیری که مهم‌ترین خصلت آن گزینشگری پیام است. پاسخگوشدن دولت‌ها، خارج‌شدن اطلاعات از دست حکومت‌ها، شفافیت اطلاعات، شکل‌گیری تشکل‌های مردمی به عنوان مهم‌ترین راه به سوی دموکراسی، تنوع و تکثر حاکمیت و پذیرش آن از سوی حکومت‌ها از جمله نشانه‌های مشارکت مردم در عصر ارتباطات و اطلاعات است. این روند باعث تشکیل دولت‌های الکترونیک و سایر دموکراسی شده است و روابط عمومی الکترونیک شرط لازم و پیش‌فرض تحقق دولت الکترونیک است. روابط عمومی الکترونیک یکی از تازه‌ترین مباحث در ارتباطات است که تمامی حوزه‌های مربوط به خود را دچار تحولی عمیق خواهد کرد. استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی سبب ارتقای سطح کیفی و کمی کارکردها در حوزه فعالیت روابط عمومی‌ها شده است. روابط عمومی الکترونیک را می‌توان یکی از پیش شرط‌های مهم برای تحقق دولت الکترونیک و سایر دموکراسی دانست. امروزه دیگر روابط عمومی صرفاً با کارکنان، سازمان و مشتریان خود رو به رو نیست. شرایط

پیرامونی به سرعت در حال تغییر است. دیگر روابط عمومی‌ها با مخاطبان منفعل سروکار ندارند. مخاطبان عمومی‌ها می‌توانند میزان صداقت و درستی را اندازه‌گیری کنند. یک روابط عمومی مقتدر به خوبی می‌داند که رضایت مشتری هم قابل اندازه‌گیری است (۲۷). بسط و گسترش خدمات الکترونیک در جامعه اطلاعاتی همچنانکه خود زاینده دموکراسی است، فراهم‌آورنده نظارت بر جامعه است، لذا می‌تواند محدودکننده دموکراسی در جامعه باشد. سیر تحولات روزافزون فناوری ارتباطاتی به ویژه در جوامع در حال توسعه، از یکسو چشم‌اندازی از توانمندی شهروندان و مشتریان سازمان‌ها در استفاده از امکانات ارتباطی و تبادل اطلاعات با دیگران ترسیم می‌کند که دستاورد آن دموکراسی است و از دیگر سو همین فناوری‌ها بستری مناسب برای کنترل و نظارت بر شهروندان را فراهم کرده‌اند.

۵. بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش و کارکرد دولت الکترونیک در احقاق حقوق شهروندی انجام گرفت. دولت الکترونیک پدیده‌ای است که امروزه به عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف و آرمان‌های منتج از فناوری اطلاعات، عاملی برای افزایش کارایی و تسهیل ارائه خدمات به مردم تلقی می‌شود و در چارچوب آن شهروند به عنوان یکی از عوامل مهم تأسیس دولت و حکومت، جایگاهی مهم می‌یابد. بنابراین به تراوایی حقوق شهروندی و دولت الکترونیک باید از این منظر (تسهیل خدمات، مشارکت و نظارت) نگریست. به اصطلاح، همان‌گونه که شهروندان در فرمانبرداری سهام هستند، باید در حکمرانی هم سهام باشند. در چنین فرآیندی، یعنی حقوق شهروندی پذیرفته و به رسمیت شناخته شده است.

۶. نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه که در این نوشتار بیان کردیم، دولت الکترونیک می‌تواند به وسیله مؤلفه‌های مختلف در تحقق

منابع مناسب، مردم ابزار برای شکل‌دهی و ابراز عقاید خود نخواهند داشت، در نتیجه آزادی اطلاعات و آزادی بیان مترادف با شناسایی و احترام به فرد از سوی جامعه است. در نظام‌های دموکراتیک که رابطه دولت و ملت دوطرفه است، رسانه‌ها و ارتباطات نیز کانالی دوطرفه و فقط منعکس‌کننده خواست و امر دولت‌مردان به شمار نمی‌رود، بلکه ناظر آرا و نظرات توده مردم که از حق حاکمیت ملی نیز برخوردارند، هستند و دوطرفه‌بودن ارتباطات از شاخص‌های جامعه باز دموکراتیک است. افکار عمومی مرکز تجلی و اراده و محور است و به همین دلیل دولت‌ها با جلب مقبولیت و مشروعیت، بقا و دوام خود را تضمین می‌کنند و اینجاست که تبلیغات و ارتباطات کانون مسائل می‌شوند و عاملی مؤثر در ایجاد حرکت شکل‌گیری افکار عمومی. در جامعه اطلاعاتی که مبتنی بر شهرهای اطلاعاتی است، تصمیم‌گیران واقعی، تولیدکنندگان اطلاعات‌اند. امروزه با شکل‌گیری سیستم‌های مدیریتی و اطلاع‌رسانی الکترونیک شکل‌گیری افکار عمومی نیز راحت‌تر گردیده است و نظارت را نیز اثربخش‌تر نموده است. پاسخگوشدن دولت‌ها، خارج‌شدن اطلاعات از دست حکومت‌ها، شفافیت اطلاعات، شکل‌گیری تشکل‌های مردمی به عنوان مهم‌ترین راه به سوی دموکراسی، تنوع و تکثر حاکمیت و پذیرش آن از سوی حکومت‌ها از جمله نشانه‌های مشارکت مردم در عصر ارتباطات و اطلاعات است. روابط عمومی الکترونیک یکی از تازه‌ترین مباحث در ارتباطات است که تمامی حوزه‌های مربوط به خود را دچار تحولی عمیق خواهد کرد. روابط عمومی الکترونیک را می‌توان یکی از پیش‌شرط‌های مهم برای تحقق دولت الکترونیک و دموکراسی دانست. در واقع روابط عمومی در دولت الکترونیک، نوع دیگری از عملکرد مدیریت است که به ایجاد و حفظ خط مشی‌های متقابل در زمینه شناخت و پذیرش روابط کمک کرده و موجب همکاری سازمان با مخاطبان آن می‌شود؛ در حالی که دولت الکترونیک توانایی فناوری برای ارائه پتانسیل

حقوق شهروندی و اجرای شاخص‌های حکمرانی مطلوب اثرگذار باشد. آزادی اطلاعات، مشارکت و نظارت در دولت مدرن از مهم‌ترین این مؤلفه‌ها می‌باشند. آزادی اطلاعات یک حق اساسی بشر است که دولت را بیش از پیش به مردم نزدیک‌تر کرده و دولتی دموکراتیک‌تر بنیان می‌نهد. از مزایای دولت الکترونیک، افزایش پاسخگویی دولت نسبت به نیازهای شهروندان و افزایش کارایی ارتباطات درون جامعه می‌باشد. در این راستا مهم‌ترین فعالیت متعارف در امر دولت الکترونیکی، استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی برای رساندن اطلاعات، آزادی گردش و تولید اطلاعات در جامعه و دسترسی آسان و بی‌دغدغه شهروندان، تاجران و دیگر نهادهای دولتی به این اطلاعات می‌باشد. در دولت الکترونیک به دلیل آزادبودن اطلاعات، شهروندان می‌توانند حقوق خود را پیگیری کنند. دولت الکترونیک می‌تواند گفت‌وگوهای عمومی میان مردم و مسئولین را تقویت کند و هم مسئولان و هم شهروندان منفرد می‌توانند وارد گفتگو درباره روش‌ها و اهداف سیاسی و اجتماعی شوند و مواعی را که موجب جدایی فرد از دولت می‌شود، از میان بردارند. از مهم‌ترین آثار دولت الکترونیک، می‌توان به پاسخگوشدن دولت‌ها، شفافیت یافتن اطلاعات و نقش‌پذیری بیشتر تشکل‌های مردمی در زندگی جمعی اشاره کرد که به وسیله آن‌ها دولت همواره در جلوی چشمان شهروندان خود باشد. در جامعه‌ای شفاف، روابط اجتماعی بر اساس پیش‌فرض‌هایی استوار است و افراد جامعه بر اساس این پیش‌فرض‌ها می‌توانند انتظار داشته باشند که در روابط خود چیزی ارائه می‌کنند و در مقابل، چیزی دریافت خواهند کرد. برای مؤثربودن مشارکت و شفاف‌بودن فضا، نیاز به داشتن آگاهی و اطلاعات خواهد بود تا مردم آگاهانه در فرآیند تصمیم‌گیری مشارکت نمایند و دموکراسی چیزی جز مشارکت آگاهانه و مؤثر مردم در تعیین سرنوشت خود نیست. از طرف دیگر آزادی بیان در ارتباط تنگاتنگ با موضوع آزادی چرخه اطلاعات و شفافیت است. بدون آزادی دریافت اطلاعات از

بهبود حکمرانی خوب و احقاق حقوق شهروندی را افزایش می‌دهد، تبنانی با عوامل اجتماعی - اقتصادی می‌تواند آن را با خطر مواجه کند.

۷. تقدیر و تشکر

نگارندگان از اعضای هیأت تحریریه نشریه اخلاق زیستی و سایر دست اندرکاران این نشریه جهت پاسخگویی و پیگیری مناسب کمال تشکر را دارند.

۸. سهم نویسندگان

مجتبی ابراهیمی: نگارش و تألیف مقاله.
حسین شریفی طراز کوهی: راهنمایی و نظارت بر اجرای کار.
احد باقرزاده: مشاوره و مساعدت در تکمیل مقاله.

۹. تضاد منافع

نویسندگان اظهار داشتند که تضاد منافی وجود ندارد.

References

1. Taheri M. Critique of the position of citizenship rights in the Iranian legal system with a view to citizenship rights. Orumieh: The Second National Conference on the Explanation of Citizenship Rights; 2016. [Persian]
2. Gibbins JKB. Postmodern Politics. Translated by Ansari M. Tehran: Game No Publishing; 2012. [Persian]
3. Rudsaz H, Zargar MR, Aslipour H. Designing an Innovation Model for e-Government Citizenship Services in Iran. *Quarterly Journal of Public Policy* 2017; 3(3): 35-60. [Persian]
4. Greenberg J, Baron R. A Behavior in Organizations. 7th ed. London: N.J, Prentice-Hall, Inc; 2000. p.69.
5. Gupta KP. Swati Singh and Preeti Bhaskar, Citizen Adoption of E-government. Online ISSN: Published online 28 April; 2016.
6. Bryan A. Garner, Oxford Dictionary or Black Law Dictionary. United States: Publisher West (Thomson Reuters; 2019.
7. Falex K. Citizenship. Translated by Delfrooz MT. Tehran: Kavir Publishing; 2011. p.13. [Persian]
8. Bottomore T. The Blackwell Dictionary of Twentieth Century Social Thought. London: Blackwell; 2003. p.75.
9. Turner B, Fahri Isin E. Handbook of Citizenship Studies. Landon: SAGE Publications Ltd; 2002. Article of Citizenship and Civil Society. p.3.
10. Turner BS. Theories of Modernity and Postmodernity. London: Published by SAGE Publications; 1990. p.191-193.
11. Matinzahed A. Examples of Citizenship Rights and Its Role in Society. Tehran: Electronic System for Human Rights Studies; 2013. [Persian]
12. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET\(2014\)507480_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/507480/IPOL-ITRE_ET(2014)507480_EN.pdf). Accessed September 21, 2017.
13. Mendell T. Freedom of Information as an Internationally Protected Human Right. Landon: publisher; 1990. Available at: <http://www.gongfa.com/freedomofinformation.htm>.
14. Jorgenson RF. Human Rights in the Global Information Society. Landon: Massachusetts Institute of Technology; 2006. p.24.
15. Ball P. Information Technology, Information Management and Human Rights: A Response to Metz. *Human Rights Quarterly* 2007; 19(4): 408.
16. Verhoeven A. The Right to Information: A Fundamental Right? Online. 2000. Available at: <http://www.eipa.nl/Publications/Summaries/19972000/WorkingPapers/ConferenceProceedings/Amaryliss.pdf>.
17. Bashirieh H. Lessons of Democracy for All. Tehran: Kharazmi Publications; 2013. p.179. [Persian]
18. Toffler A, Heidi T. Towards a New Civilization. Translated by Jafari MR. Tehran: Simorgh Publishing; 2007. p.117. [Persian]
19. Ansari M. Conversational democracy; Democratic possibilities of the ideas of Mikhail Bakhtin and Jürgen Habermas. Tehran: Markaz Publishing; 2010. p.108. [Persian]
20. Levine DM. The Listing self. Cambridge: Routledge; 2009. p.137.
21. James C, Gurevitch M. Mass Media and Society. New York: Routledge, Chapman and Hall Inc; 2008. p.62.
22. Williams R. The long revolution. Landon: Published Broadview Press; 2001. p.11.
23. Coppel P. Information Rights. London: Sweet & Maxwell; 2004. p.43.
24. Sokim T. E-government: Combatting corruption and contribute to good governance. *European Journal of Research in Social Sciences* 2015; 3(6): 157.
25. Sloane J. Internet and Society. Translated by Gilouri A, Radiaveh A. Tehran: Librarian Publishing; 2011. p.4. [Persian]
26. Tayeb AR. Information Technology. Tehran: Safir Publishing; 2010. p.51. [Persian]
27. Ansari M. Conversational democracy; Democratic possibilities of the ideas of Mikhail Bakhtin and Jürgen Habermas. Tehran: Markaz Publishing; 2010. p.47. [Persian]

BEJ

Bioethics Journal

2020; 10(35): e19

Journal Homepage: <http://journals.sbmu.ac.ir/en-be>

ORIGINAL RESEARCH

Role and Function of E-Government in Achieving Citizenship Rights

Mojtaba Ebrahimi¹, Hosein Sharifi Tarazkoohi^{2*}, Ahad BagherZadeh³

1. Department of Law, Kish International Branch, Islamic Azad University, Kish, Iran.

2. Professor, Department of Law and Political Science, Imam Hossein University, Tehran, Iran.

3. Associate Professor, Department of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history:

Received: 15 August 2020

Accepted: 03 February 2021

Published online: 22 May 2021

Keywords:

Accountability

Electronic Government

Citizenship Rights

Transparency

Monitoring

ABSTRACT

Background and Aim: Citizenship rights are considered as a social status in the attitude towards civil society. In order to achieve the goals of citizenship rights, in addition to the general will of society and all citizens, the will of government officials and institutions on economy, culture and politics and implement existing laws, is needed. Therefore, one of the components of achieving the goals of citizenship rights is the creation of e-government. E-government is considered as one of the most important goals and aspirations resulting from information technology, improving efficiency at the national, regional and local levels of the public sector and facilitating the provision of services to the people, reducing costs, and can provide economic, social, cultural and political development. Therefore, e-government is recognized as one of the top priorities of governments around the world.

Materials and Methods: The method used in this study is descriptive-analytical and using library resources.

Findings: In order to achieve the goals of citizenship rights and facilitate the provision of services to citizens, the establishment of e-government is a great importance. On the other hand, in order to achieve the goals of citizenship rights, just, as the obedience of citizens is important in practice, citizens must also participate in governance. It is in this context that citizenship rights are accepted and recognized.

Ethical Considerations: The issues related to ethics in this research and fidelity in quoting the texts and references of the article have been fully observed.

Conclusion: E-government is effective in the realization of citizenship rights and the implementation of good governance indicators through components such as freedom of information, participation and oversight. E-government has the potential to improve the way the government works internally and how it provides services to citizens. E-government has many benefits in the realization of citizenship rights, some of which require regular planning. so it is important to conduct extensive and detailed research on the obstacles that e-government faces in the realization of citizenship rights.

* Corresponding Author: Hosein Sharifi Tarazkoohi

Address: Department of Law and Political Science, Imam Hossein University, Tehran, Iran.

Postal Box: 1698715461

Tel: 09121790321

Email: hsharifit@yahoo.com

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Ebrahimi M, Sharifi Tarazkoohi H, Bagherzadeh A. Role and Function of E-Government in Achieving Citizenship Rights. *Bioethics Journal* 2020; 10(35): e19.

This open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 License (CC BY-NC 4.0).